

Х. І. Юркевич,
аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
(м. Київ)

УДК 340.12

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО МАНДАТА

Проаналізовано історіографію дослідження представницького мандата як науковий фундамент формування уявлень про представницький мандат. Розглянуто погляди та дискусії провідних учених щодо цієї проблеми. Досліджено українські та іноземні наукові джерела, присвячені проблемі представницького мандата.

Ключові слова: джерельна база представницького мандата, історіографія дослідження представницького мандата, наукові дослідження представницького мандата.

Становлення та розвиток наукових знань про представницький мандат було тривалим і складним, сповненим дискусій та суперечностей. Тому питання дослідження характеру та особливостей відносин представника з виборцями у юриспруденції не є новим. Як свідчить проведений аналіз, історіографія дослідження представницького мандата не була об'єктом окремого наукового вивчення. Проте в межах фундаментальних наукових праць, зокрема дисертацій та монографій, історіографія виступала обов'язковою частиною означених робіт. Серед найважливіших варто згадати вітчизняні і зарубіжні докторські та кандидатські дослідження Н. О. Ваганової, М. В. Варлен, Л. Г. Васькової, А. З. Георгіци, Н. Г. Григорук, І. С. Данилова, В. С. Журавського, Д. Ю. Знаменського, О. Ю. Мороза, О. М. Мудрої, Н. О. Петрової. Ці роботи мають різний рівень висвітлення проблеми з погляду інформативності та джерельного забезпечення, однак не вичерпують теми роботи, що спонукало автора присвятити окреме дослідження різним аспектам історіографії представницького мандата.

Метою статті є узагальнення та аналіз наявного матеріалу, еволюції наукової думки щодо проблем представницького мандата для відтворення цілісного уявлення та об'єктивних знань про представницький мандат як правову категорію.

Історіографічне дослідження проблеми представницького мандата, представлене поглядами відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, охоплює великий масив наукових праць, які підготовлені з моменту виникнення представницьких органів влади і до сьогодні.

У період становлення ідей представництва у зв'язку з поширенням теорії народного суверенітету проблема представницького мандата привернула особливу увагу. Серед перших ґрунтовних наукових досліджень представницького мандата можна виділити праці провідних теоретиків народного представництва Е. Берка, Дж. Локка, Дж. Ст. Мілля, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Е. С'єсса. Зокрема ідею імперативного мандата одним із перших обґрунтував Жан-Жак Руссо, який стверджував, що депутати народу не є і не можуть бути його представниками; вони лише його уповноважені; вони нічого не можуть постановляти остаточно [1, с. 281]. Проте переважна більшість дослідників того часу, виступаючи за розвиток парламентської демократії, закріплення ідеї розподілу влади та проведення вільних

виборів, обґрунтовувала ідею вільного мандата, що гарантує особливе становище представників, їх незалежність і невідповідність перед виборцями. Так, Ш. Монтеск'є заявляв, що народ, який володіє верховною владою, повинен робити сам усе, що він може добре виконати, а те, що народ не може добре виконати, повинен робити через представництво своїх уповноважених [2, с. 170]. У свою чергу, Е. С'єс стверджував, що депутат є депутатом усієї нації; всі громадяни — його довірители. Таким чином, немає і не може бути для депутата наказового мандата або навіть позитивного побажання, крім національного [3, с. 417]. Як бачимо, праці цих авторів містять ґрунтовні наукові положення, актуальні і в наш час.

Проблеми представницького мандата у світлі становлення та розвитку правових інститутів парламентаризму також відображені у працях зарубіжних авторів А. Дайсі, Л. Дюгі, Г. Еллінека, А. Есмена. У них, зокрема, досліджується сутність представницького правління в цілому, основні теорії політичного представництва, їх переваги і недоліки, питання залежності представників від виборців та узгодженості волі народу з волею парламенту. Так, розкриваючи суть теорії представницького мандата, Л. Дюгі зазначав, що депутат не є уповноваженим округу, який його обрав, а отже, будь-яка інструкція, дана депутату округом, нікчемна і не має жодного значення; депутат не зв'язаний обіцянкою про відставку, яку б дав заздалегідь своїм виборцям [3, с. 418]. На думку Г. Еллінека, член палати є представником усього народу. Це юридично означає, що його воля повинна розглядатися виключно як один із елементів народної волі, а не як воля певної групи населення [4, с. 430].

Серед російських вчених дореволюційного періоду, які обґрунтовували необхідність існування вільного мандата, можна виділити відомого державознавця Б. М. Чичеріна, який стверджував, що народне представництво повинно слугувати виразником волі всього суспільства, а не якої-небудь його частини, оскільки тут справа стосується загальної для всіх свободи, суспільної влади, вирішення долі всіх [5].

Постановка питання про правову природу та сутність представницького мандата була здійснена також у наукових дослідженнях О. С. Алексєєва, І. Д. Беляєва, В. М. Гессена, О. Д. Градовського, М. О. Дьяконова, М. П. Дружиніна, М. М. Коркунова, С. А. Котляревського, М. І. Лазаревського, М. А. Рейснера, М. О. Рожкова, К. М. Тахтарьова, Г. Ф. Шершеневича. Вивчаючи правову природу держави та державної влади, автори зазначених праць значну увагу приділили питанням сутності народовладдя, форм та основних рис народного представництва, свободи народних зібрань та висловлення поглядів, правового статусу народного представника. Загалом, у названих працях, які відображали основні риси тодішнього суспільного та державного устрою Росії, порушувалися актуальні на той час державотворчі проблеми. Зокрема В. М. Гессен зазначав, що народне представництво повинно виражати не «суспільну думку» країни, а волю народу [6]. У свою чергу, М. І. Лазаревський стверджував, що інструкції для представника не тільки практично недопустимі, але і суперечать сутності відносин між депутатом і округом, що його обрав. Отже, депутат не є представником кого-небудь у формальному юридичному розумінні [7].

Чимало наукових робіт, присвячених дослідженню представницького мандата, опубліковано за часів Радянського Союзу. Основна увага наукових досліджень приділялася імперативному мандату представника як невід'ємної частини комуністичної ідеології тодішнього періоду державного будівництва. Серед вчених, які розглядали представницький мандат у такому аспекті, можна назвати Н. О. Боброва, М. Т. Богомолова, Л. С. Галесника, О. В. Зинов'єва, А. І. Кіма, В. Ф. Котока, Б. С. Крилова, В. О. Кучинського, В. О. Лучіна, М. Г. Старовойтова. У працях названих авторів здебільшого аналізувалися елементи імперативного мандата (накази виборців, підзвітність та можливість відкликання представника), процесуальні аспекти реалізації імперативного мандата, натомість теорія народного представництва з вільним мандатом розглядалася, як правило,

лише в контексті критики буржуазного ладу. В. О. Лучін зазначав, що імперативний мандат, будучи інститутом безпосередньої демократії, має пряме відношення до народного представництва та слугує гарантією реалізації народного суверенітету в діяльності органів влади [8, с. 81]. Виняток у певній мірі становлять дослідники, які заявляли про недоцільність та неефективність застосування імперативного мандата, зокрема, А. О. Безуглов, Г. С. Гурвіч, М. І. Челяпов. Так, А. О. Безуглов наводив такі аргументи щодо неефективності імперативного мандата: по-перше, виборці висловлюють свою точку зору не щодо всіх питань, у вирішенні яких бере участь депутат, по-друге, давши наказ чи виразивши свою волю в іншій формі, виборці можуть не володіти відомостями про обставини, які існують об'єктивно та впливають на формування громадської думки (презумпція недостатньої поінформованості виборців) і, по-третє, окрім зв'язку між депутатом та виборцями округу, існує не менш стійкий зв'язок між депутатом та радою, до складу якої його обрано [9, с. 14]. Лише на зламі 80–90-х років, з початком процесу демократизації суспільного та державного життя, виникли сприятливі умови для об'єктивного наукового дослідження правових систем розвинутих країн світу та вивчення можливостей використання їх досвіду у вітчизняному державотворенні.

Суттєвим розширенням джерельної бази щодо проблем представницького мандата є наукові праці знаних російських вчених у сфері конституційного (державного) та парламентського права, присвячені діяльності представницьких органів, статусу народних представників та їх мандату: С. А. Авак'яна, А. О. Алейнік, К. В. Арановського, М. В. Баглая, Н. О. Богданової, П. М. Галанзи, Т. Д. Зражевської, О. Д. Керімова, О. О. Князевої, Є. І. Колюшина, М. О. Краснова, В. О. Кряжкова, В. В. Маклакова, Л. О. Нудненко, І. М. Степанова, Б. О. Страшуна, В. Є. Чиркіна, Ю. А. Юдіна. Ними був проведений аналіз конституційно-правового статусу депутатів різних рівнів, окремі аспекти реалізації його елементів, питання змісту та політико-правової природи депутатського мандата, конституційно-правової відповідальності представника та її санкцій, сутності парламентаризму в цілому. К. В. Арановський зауважив, що насправді поведінка депутата така, що жоден із мандатів (вільний чи імперативний — авт.), як правило, не втілюється в реальність. Залежно від обставин депутати виступають то як державні діячі, то як захисники місцевих інтересів [10, с. 435]. У свою чергу, М. О. Краснов, не будучи прихильником вільного мандата, звертав увагу на його позитивні риси, а саме: можливість більшої професіоналізації депутатів, перенесення політичної боротьби у стіни парламенту і зниження небезпеки прямої конфронтації в суспільстві, а також суттєвій нейтралізації (якщо не виключення) так званого регіонального лобізму [11, с. 133].

Необхідно підкреслити значний внесок у розкриття окремих аспектів представницького мандата відомих вчених у галузі теорії держави і права: С. С. Алексєєва, А. Б. Венгерова, В. Д. Зорькіна, С. О. Комарова, В. М. Корельського, М. М. Марченка, В. Д. Первалова. У роботах цих науковців розкриваються теоретичні аспекти проблем прямої та представницької демократії, статусу народного представника, в тому числі відносин представника з виборцями та його відповідальності, аналізуються теорії представництва та практика зарубіжних країн, еволюція поглядів на цей інститут у контексті вирішення проблеми раціональної організації влади в державі та суспільстві. Зокрема С. О. Комаров, досліджуючи феномен політичного режиму, зазначав, що при демократичному режимі вищі органи держави володіють мандатом народу, влада реалізується в його інтересах демократичними та правовими методами [12].

Варто згадати наукові праці та публікації П. О. Астафічева, С. В. Бендюріної, Е. Р. Курманова, С. В. Масленнікової, І. П. Окулича, В. М. Руденка, О. А. Сергєєва, присвячені питанням принципів народного представництва, його соціально-правової природи, конституційним основам статусу народних представників та їх відповідальності, зокрема відкликання, розпуску та припинення повноважень

представників. Так, В. М. Руденко детально дослідив інститути відкликання та розпуску представників, зазначивши, що відкликання може стати елементом демократичного суспільного устрою в разі законодавчого закріплення норм, спрямованих на відповідальну участь більшості громадян у прийнятті такого важливого публічно-владного рішення [13].

Важливе значення мають дослідження зарубіжних дослідників М. Амеллера, М. Дюверже та М. Прело, присвячені вивченню проблем сутності представництва, органів представництва, змісту мандата народного представника, його суттєвих рис та умов правильності, охорони та закінчення терміну дії мандата представника. Представницький мандат у названих роботах розглядається в контексті ідей парламентаризму та політичної участі. Так, М. Амеллер, виокремлюючи основне у змісті вільного мандата, зазначав, що депутати парламенту вважаються представниками всієї нації, а не тих виборчих округів, від яких вони обрані. Їх незалежність виявляється у відсутності процедури відкликання, і мандат не має імперативного характеру [14, с. 105]. А відповідно до теорії М. Прело основними рисами мандата представника є його загальність, неімперативність, неможливість відкликання та відсутність потреби у схваленні дій мандатарія [15, с. 437].

Привертають увагу також більш пізні наукові дослідження Ф. Ардана, Р. Далла, Ж.-П. Жакке, Е. Кісса, Х. Майера, К. Хессе, А. Шайо. У них розглядаються проблеми впливу народу на представника, можливості його відкликання, обмеження та самообмеження влади, роль політичних партій у народному представництві, проблеми прямої демократії та професійного представництва. Зокрема Р. Далл, досліджуючи процедуру відкликання виборних посадових осіб, зазначає, що голосування з приводу відкликання посадової особи, яка не виправдала довіри виборців, виявилася нечесною, безвідповідальною чи некомпетентною, може стати важливим “захисним клапаном” демократичної системи. Однак до цієї процедури не слід звертатися надто часто, щоб не підірвати саму правову сутність та остаточний характер регулярних виборів [16].

Серед російських дослідників останніх років, які вивчали питання представницького мандата в контексті дострокового припинення повноважень депутатів, необхідно згадати Н. О. Ваганову, Л. Г. Васькову, І. С. Данилова, Д. В. Малкіна, Н. В. Никифорову, Н. О. Петрову. У ґрунтовних працях цих науковців досліджено природу та сутність представницького мандата на національному та місцевому рівнях у сучасних системах представництва, детально проаналізовано його елементи, особливості, типи та види (підтипи), зокрема напіввільний (змішаний) та партійний мандати. Л. Г. Васькова зазначає, що вільний мандат не означає абсолютної незалежності депутата від виборців та парламенту і може супроводжуватися інститутами обов’язків та відповідальності депутата [17]. Натомість, на думку І. С. Данилова, вирішення проблеми відповідальності представника полягає у відході від крайнощів імперативного та вільного мандатів і розробці змішаної моделі депутатського мандата, котра поєднувала б позитивні сторони обох типів мандата [18].

Серед періодичних видань слід відзначити публікації М. В. Варлен, С. О. Глотова та В. М. Синюкова, О. В. Малька та В. М. Синюкова, Г. М. Носкової, В. В. Пиліна, І. І. Санжаревського, Н. Е. Шишкіної, В. І. Фадєєва, присвячені проблемам народовладдя, статусу народного представника, інститутам наказів та відкликання, а також парламентської етики в контексті відносин народного представництва. М. В. Варлен зазначає, що змінність депутата, — можливо, хороший засіб вирішення проблеми підтримання ефективності управління на місцях, яка потребує щоденного втручання, де виборці можуть безпосередньо знайомитися з роботою посадової особи чи депутата. Використання ж аналогічного принципу щодо представницького органу держави тягне за собою небезпечну нестабільність парламенту і політичного життя, управління і законотворчості, стимулює закулісні політичні маніпуляції волею виборців [19]. У

свою чергу, О. В. Малько та В. М. Синюков стверджують, що відміна права відкликання підвищить відповідальність депутата у виборі певної позиції, і, як наслідок, зробить його більш вільним [20].

Початок історії становлення та розвитку наукових знань про представницький мандат в Україні пов'язаний з періодом зародження та формування в українській політико-правовій думці ідей представництва та парламентаризму.

Так, у XIX — на початку XX ст. у межах ідей народоправства викристалізувалися дві самостійні течії — ліберальна та демократична, які знайшли відображення у працях українських мислителів того часу. Представники першої течії — М. П. Драгоманов та Б. О. Кістяківський — розглядали представницькі інститути як обов'язковий засіб для захисту природних прав громадян [21]. Так, Б. О. Кістяківський зазначав, що найважливіша інституція правової держави — народне представництво, що виходить з народу, є співучасником влади, безпосередньо створюючи одні її акти та впливаючи на інші [22, с. 247]. Яскравим представником другої течії був М. С. Грушевський, який відстоював суто демократичні принципи — розширення участі народу в управлінні суспільством та відповідності складу репрезентації інтересам усього народу [21].

Свої погляди щодо проблем представництва висловлював і український “монархіст” В. К. Липинський, наполягаючи на необхідності існування національної аристократії як необхідного політичного інституту, здатного якнайкраще представляти, узгоджувати та захищати інтереси народу [21]. Зокрема термін “національна аристократія” В. К. Липинський вживав “для означення тієї групи найкращих у певний історичний момент серед нації людей, які найкращі серед неї тому, що власне вони в цей момент є організаторами, правителями і керманичами нації. І вирішальним тут є факт, що ці люди стоять у цей момент на чолі нації, що нація їх провід признає і під їх проводом організована, вона живе, росте і розвивається” [23, с. 131].

Загалом, для української політико-правової думки того часу провідним було відстоювання ідей представництва та необхідності існування представницьких інститутів влади.

Дослідження представницького мандата періоду перебування України у складі СРСР здійснювалися переважно у межах загальної радянської історіографії, що була розглянута нами раніше.

Перші наукові праці з проблеми представницького мандата з'явилися вже на початку 90-х років XX ст., авторами яких були відомі вітчизняні дослідники, серед них: М. О. Баймуратов, А. З. Георгіца, Р. К. Давидов, Г. С. Журавльова, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, М. І. Ставнійчук, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко.

Активне дослідження проблеми дострокового припинення повноважень представника пов'язане зі спробою запровадження у 2004 році партійного імперативного мандата. Так, проблемні питання представницького мандата досить ґрунтовно розкрито у дослідженнях Н. Г. Григорук, О. М. Майбороди, М. О. Паламарчука, Г. П. Повещенка, О. І. Радченка. Зазначимо, однак, що окремі аспекти проблеми імперативного мандата порушувалися і раніше, особливо у працях, присвячених дослідженню форм прямого народовладдя. Чільне місце серед них належить ґрунтовній праці О. Г. Мурашина, яка присвячена дослідженню юридичної природи відкликання депутатів та наказів виборців. Заслугує на увагу праця О. Ю. Мороза, присвячена дослідженню проблем представницьких інститутів влади в Україні.

Слід виділити роботи, присвячені дослідженню представницького мандата депутатів місцевих рад. Серед прибічників збереження імперативного мандата на місцевому рівні варто згадати О. В. Чернецьку. Щоправда, переважна більшість українських експертів займають протилежну позицію. Так, негативна оцінка впровадження в Україні імперативного мандата міститься у публікаціях

Р. В. Балабана, В. С. Журавського, Т. І. Неприцької, В. Ф. Сіренка, експертів Лабораторії законодавчих ініціатив. Зокрема, на думку В. С. Журавського, із введенням імперативного мандата вся влада закріпиться за вузьким колом особистостей, від яких в умовах парламентської республіки (до якої ми впевнено йдемо) залежатиме розподіл сил у виконавчій та судовій гілках влади. А це — жак і смерть українській демократії [24]. Відтак експерти Лабораторії законодавчих ініціатив зазначають, що за “ідеальної моделі” імперативного мандата представницький орган був би повністю недієздатним; у свою чергу, винятки з “ідеальної моделі” покликані забезпечити ефективність роботи представницького органу (покладення на депутатів обов’язку “враховання” наказів виборців, визначення формальних вимог до таких наказів, ускладнення процедури відкликання тощо, як це мало місце в колишньому СРСР), зводять нанівець доцільність законодавчого закріплення імперативного мандата [25].

Критичний аналіз представницького мандата міститься у публікаціях Г. В. Задорожньої, Н. В. Заяць, П. С. Кислого, С. Г. Конончук, В. Ф. Кузнецової, І. А. Павленко, І. І. Піскуна, С. Є. Саханенка. Зокрема Г. В. Задорожня зазначає, що застосування імперативного мандата в Україні на рівні парламенту, в умовах свавілля депутатського корпусу, його безвідповідального відношення до своїх прямих професійних обов’язків є виправданим, проте нереальним [26, с. 64–65]. Натомість, на думку С. Є. Саханенка, імперативний мандат виступає як своєрідна демократична декорація, штучно-показовий фасад народовладдя [27].

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що при безсумнівній цінності названих праць, присвячених проблемі представницького мандата, інтерес наукової спільноти до проблем вибору того чи іншого типу мандата, наповнення його змісту та сутності, у повній мірі не вичерпаний. Наукові дослідження представницького мандата, які були здійснені в різні періоди розвитку людства і відображали існуючі на той час наукові концепції та практичні підходи, не втратили свого значення і в наш час, будучи основою для розвитку сучасної теорії представницького мандата.

Список використаних джерел:

1. Руссо, Ж.-Ж. Об общественном договоре: трактаты [Текст] / Жан-Жак Руссо / Центр фундаментальной социологии. — М. : Канон-пресс-Ц, Кучково поле, 1998. — 415 с. (CIVITAS TERRENA: Социальная теория, политика и право)
2. Монтескье, Ш.-Л. Избранные произведения [Текст] / Шарль-Луи де Секонда Монтескье ; Академия наук СССР, Институт философии. — М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. — 799 с., [1] арк. портр.
3. Дюги, Л. Конституционное право: общая теория государства [Текст] / Леон Дюги [репринт. воспроизв. изд. 1908 года]. — Одесса : Юридическая литература, 2005. — 17, XXX. — 957 с. (Антология европейской юридической мысли)
4. Еллинек, Г. Общее учение о государстве. Право современного государства [Текст] / Георг Еллинек. — СПб : Изд. юридического книжного магазина, 1908. — Т. I. — 598 с.
5. Чичерин, Б. Н. О народном представительстве / Б. Н. Чичерин. — М. : Типография Товарищества И. Д. Сытина, 1899. — 810 с. [Электронный ресурс] Библиотека Гумер. — URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Sem4/07.php.
6. Гессен, В. М. Основы конституционного права (изд. 2-е) / В. М. Гессен. — Петроград : издание юридического книжного склада “Право”, типо-литография товарищества А.Ф. Маркс, 1918 г. [Электронный ресурс] ГАРАНТ. — URL : <http://constitution.garant.ru/science-work/pre-revolutionar/5148630/chapter/2/#20>.
7. Лазаревский, Н. И. Народное представительство и его место в системе других государственных установлений / Н. И. Лазаревский // Конституционное государство : [сб. ст.] [2-е изд.]. — СПб. : Типография товарищества “Общественная Польза”, 1905. — С. 179–222 [Электронный ресурс] Литература и жизнь. — URL : http://dugward.ru/library/xxvek/lazarevskiy_narodn_pred.html.

8. Лучин, В. О. Процессуальные нормы в советском государственном праве [Текст] / В. О. Лучин. — М. : Юридическая литература, 1976. — 166, [2] с.
9. Безуглов, А. А. Советский депутат. “Государственно-правовой статус [Текст] / А. А. Безуглов. — М. : Юридическая литература, 1971. — 224 с.
10. Арановский, К. В. Государственное право зарубежных стран [Текст] : [учебн. пособ.] / К. В. Арановский. — М. : Форум ; ИНФРА-М, 1999. — 486, [1] с. (Высшее образование)
11. Краснов, М. А. Ответственность в системе народного представительства [Текст] / М. А. Краснов. — М. : Наука, 1992. — 221, [3] с.
12. Комаров, С. А. Общая теория государства и права : [учебн.] / С. А. Комаров. — [4-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Юрайт, 1998. — 416 с. [Электронный ресурс] Портал Юристъ. — URL : <http://pravouch.com/page/otgp/ist/ist-16—idz-ax309—nf-69.html>.
13. Руденко, В. Н. Институты “отзыва” и “ропуска” в современном российском законодательстве: практика реализации и проблемы правового регулирования [Текст] / В. Н. Руденко // Журнал российского права. — 2002. — № 4. — С. 44–53 [Электронный ресурс] ЧиновникЪ.uara.ru. — URL : <http://chinovnik.uara.ru/modern/article.php?id=164>.
14. Амеллер, М. Парламенты [Текст] / М. Амеллер ; [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1967. — 510 с.
15. Прело, М. Конституционное право Франции [Текст] / Марсель Прело ; [пер. с фр. Ф. А. Кублицкого] ; под ред. А. З. Манфреда. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1957. — 671 с.
16. Далл, Р. Процедура отзыва лиц, занимающих выборные посты, в Соединенных Штатах Америки: Сравнительный анализ положений избирательного права и предложения по разработке процедуры отзыва в Российской Федерации / Роберт Далл [Электронный ресурс] Демократия.Ру. — URL : www.democracy.ru/library/foreign/countries/usa/rus_1997-9/index.html.
17. Васькова, Л. Г. Конституционно-правовое регулирование мандата депутата современного парламента : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституционное право; муниципальное право” / Л. Г. Васькова. — Тюмень, 2007 [Электронный ресурс] Тюменский государственный университет. Информационно-библиотечный центр. — URL : www.tmnlib.ru/DbFileHandler.axd?651.
18. Данилов, И. С. Депутатский (парламентский) мандат в РФ [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Данилов Иван Сергеевич. — М., 2003. — 190 л.
19. Варлен, М. В. Народный представитель: теория и практика / М. В. Варлен // Законодательство и экономика. — 2005. — № 11 [Электронный ресурс] Юридический форум Зона Закона. — URL : <http://www.zonazakona.ru/law/comments/99>.
20. Малько, А. В. Императивный мандат: прошлое и настоящее / А. В. Малько, В. Н. Синюков // Правоведение. — 1992. — № 2. — С. 12–22 [Электронный ресурс] Юридический сайт Канал Юристы. — URL : <http://lawcanal.ru/html.acti.static.actii.tgp.html>.
21. Мороз, О. Ю. Представницькі інститути влади в Україні: історичні традиції та сучасний розвиток [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Мороз Олексій Юрійович. — Львів, 2001. — 179 арк.
22. Кістяківський, Б. О. Вибране [Текст] / Богдан Кістяківський ; [пер. з рос. Л. Г. Малишевської, упорядк., передм. і прим. Л. П. Депенчук]. — К. : Абрис, 1996. — XXXII, 471, [3] с. : портр. (Бібліотека часопису “Філософська і соціологічна думка”. Серія “Українські мислителі”)
23. Липинський, В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму [Текст] / Вячеслав Липинський. — Wien, 1926. — 580 с.
24. Журавський, В. С. Імперативний мандат — це смерть українській демократії [Електронний ресурс] / В. С. Журавський // Юрінком Інтер. — URL : http://www.yurinc.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/archive/?aid=1594&jid=204.
25. Ковриженко, Д. Природа представницького мандата українська практика та зарубіжний досвід. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання експертного клубу журналу “Часопис “Парламент”. Серія “Політична освіта”. Фонд Конрада Аденауера [Електронний ресурс] / Д. Ковриженко, О. Синюкий. — URL : http://www.kas.de/wf/doc/kas_17371-1522-1-30.pdf?090901134931.
26. Задорожня, Г. В. Імперативний мандат як форма взаємовідносин депутата і виборців [Текст] / Г. В. Задорожня // Юридичний вісник. — 2009. — № 1 (10). — С. 64–65.

27. Саханенко, С. Є. Визначення природи мандата депутата місцевої ради [Текст] / С. Є. Саханенко // Вісник державної служби України. — 2004. — № 1. — С. 53–57.

*Рекомендовано до друку відділом теорії держави і права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
(протокол № 6 від 17 травня 2012 року)*

Надійшла до редакції 29.05.2012

Юркевич Х. И. Историография исследования представительского мандата

Проанализирована историография исследования представительского мандата как научный фундамент формирования представлений о представительском мандате. Рассмотрены взгляды и дискуссии ведущих ученых относительно этой проблемы. Исследованы украинские и иностранные научные источники, посвященные проблеме представительского мандата.

Ключевые слова: *источниковая база представительского мандата, историография исследования представительского мандата, научные исследования представительского мандата.*

Yurkevych, Kh. I. The Historiography of Research of the Representative Mandate

In the article the historiography of research of the representative mandate as scientific foundation of forming pictures of the representative mandate is analysed. Looks and discussions of leading scientists are considered in relation to this problem. The Ukrainian and foreign scientific sources, devoted the problem of the representative mandate are investigated.

Keywords: *the source base of the representative mandate, the historiography of research of the representative mandate, scientific researches of the representative mandate.*

